NİKOMEDİA (İZMİT) DEPREMLERİ VE ARKEOLOJİ

Ayşe ÇALIK ROSS[1], Füsun TÜLEK, Ali BORA[2]

Giriş

Tarihte kentler, depremlerin şiddeti ve deprem merkezinin yakınlığıyla orantılı olarak zarar görmüş ve yıkılmışlardır. Bazı kentler yer yüzünden tamamen silinmiş, bazıları da ekonomik ve siyasi güçlerini yitirmelerine karşın stratejik önemden dolayı tekrar tekrar kurulmuş, imar edilmişlerdir. İşte antik Nikomedia kenti de bu kentlerden biridir. Kuzey Anadolu Fay Hattı üzerinde olması nedeniyle yerine kurulan günümüz İzmit kenti de, geçmişteki kent gibi depreme maruz kalmakta ve zarar görmektedir. İzmitte bugün yüzeyde görülebilir antik kentten miras yok denecek düzeydedir. Oysa geçmişte kentin çeşitli defalar başkent olduğu ve Roma İmparatorluğunun *tetrarkhi* döneminde önemli siyasi olaylara sahne olduğu bilinmektedir. İnterdisipliner bir çalışma anlayışıyla yapılacak arkeolojik çalışmalarda sismoloji, jeoloji ve jeodezi gibi disiplinlerin metodolojileri kullanılarak bugünden geçmişe İzmit'in tarihine ışık tutmak mümkün olacaktır.

I. Antik Bir Kent Olarak İzmit (Antik Nikomedia)

A. Kent Tarihçesi

Trakların bir kolu olan Bithinler M.Ö. 6. yüzyıl başında bugün İzmit'in 6 km güneydoğusunda Astakos körfezi sonunda Başiskele denilen yere yerleşirler. Bir liman kenti olan Astakos M.Ö. 6.yüzyılda Lidya Krallığının eline geçer, sonra da Pers egemenliğine girer. Kent M.Ö. 435'de Delos Birliğine katılır ve M.Ö. 405'te bağımsız bir yönetim oluştursa da Atina'ya vergi vermeyi sürdürür.

Bithinyalı I. Nikomedes M.Ö. 264'te yerle bir olmuş eski kent Astakos (Başiskele) yerine onun 6 km kuzeybatısında yeni kent Nikomedia'yı günümüz İzmit kentinin yerine kurar. Nikomedia Bithynia'nın başkenti olur. M.Ö. 74'te III. Nikomedes, bölgede huzur ve düzeni sağlamak adına ölmeden önce krallığını Roma'ya bahşeder. Böylece Nikomedia bir Roma eyaleti olan Bithynia'nın başkenti olur. Körfezin bitimi Roma donanma filosunun deniz üssü haline gelmekte gecikmez.

M.S. 284'de *protector* olan Diokletian Nikomedia'da imparator ilan edilir ve Nikomedia'yı Doğu Roma imparatorluğunun başkenti yapar. Yönetimde *tetrarkhi* döneminin başlamasıyla Nikomedia önemli siyasi olaylara sahne olur: Maximianus bu kentte M.S. 286'da ortak imparator ilan edilir. M.S. 293'te Galerius ve Konstantin bu kentte *sezar* seçilirler. Konstantin'in imparator oluşuyla imparatorluğun doğu başkenti olma ünvanını M.S. 324'te Konstantinopol'a kaptıran Nikomedia ikincil derecede de olsa önemini korur. M.S. 331'de Karamürsel (Helenopolis)'de rahatsızlanan İmparator Konstantin'in kentte ölmesiyle Nikomedia Roma İmparatorluğu tarihinde önemli olaylara sahne olan kent özelliğini sürdürür. Depremlerde yıkılan kent Paphlogonia ve Pontus bölgesine açılan yol üzerinde olması nedeniyle önemini hep korumuş küçük ölçekte de olsa M.S. 6. yüzyılda İmparator Justinyan kenti yeniden imar etmiştir. Kent Bizans İmparatorluğu döneminde Nikea (İznik) ile birlikte önemini korumayı sürdürmüş, her ne kadar, II. Haçlı Seferinde kentin yıkıntılarının dikenlerle kaplı olduğu anlatılsa da M.S. 13. yüzyılda Laskarid Sülalesinin başına geçecek olan VIII. Manuel Palaeologus Nikomedia'da gençliğini geçirmiştir

B. Antik Nikomedia'da Kentleşme

Roma İmparatorluğunun kente verdiği önem M.Ö. 29'ta İmparator Augustus ve tanrıça Roma adına tapınak yapma onurunun bahşedilmesiyle görülür. İmparator Trajan zamanında Bithynia eyaleti yöneticisi olan Genç Pliny (M.S. 61/62-113) kentte bir senato binası, bir forum, tanrıça Kibele'ye adanmış bir tapınak, ve kendisinin inşaa edilmesini sağladığı bir su kemerinden bahseder. İmparator Antoninus Pius'un (M.S. 138-161) yaptırdığı Antoninus Hamamları yüzyıllar boyunca onarılarak kullanılmaya devam etmiştir. Nikomedia kenti İmparator Diokletian tarafından sur duvarları ile çevrilmiştir. Diokletian kenti istediği ölçekte imar etmek için bazı kısımları yıkmış oturanları yerlerinden çıkarmış ve yerine saray, hipodrom, darphane, silahhane, eşi ve kızı için evler yaptırmış, ve Antonius hamamlarının mermer kaplamalarını onartmıştır. İmparator Diokletian Nikomedia'yı yeni başkent olarak imar ederken, eski başkent Roma kenti ile, yarışsın istemiştir. İmparator Konstantin Konstantinopol'u başkent seçmeden önce Nikomedia'da adına kilise yaptırmış, ve bu kilise M.S. 332'de bir yıldırımla yanınca yeniden inşaa edilmiştir. Depremler sonrası çöken kent

[1] *Kocaeli Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Kocaeli*
[2] *Arkeolog İzmit*

yaşamını ayağa kaldırmak ve kentin siyasi önemini korumayı amaçlayan Imparator Justinyan askeri ve sivil mimarinin onarılmasına özen göstermiştir. Tümüyle yıkılmış olan kentin su kemerini onartmış, kent içinde bir köprü ve küçük bir hamamla beraber çok büyük olan Antoninus hamamını imar ettirtmiş, kentte yıkılan kiliseleri onartmış kadın ve erkekler için ayrı ayrı manastırlar yaptırtmıştır. Ulaşım yolları yıkılan kentin yolları yapılmış, Sakarya ve Melas (Çark deresi) nehirleri üstünde iki köprü yaptırmış ve kanalla iki nehri birbirine bağlamıştır. Ayrıca kentin civarındaki yerleşimlerde de mimari iyileştirme ve onarımlar yaptırmıştır. 13. yüzyılda Laskaridler Sülalesi yönetimi esnasında Anadolu – Nikea (İznik) ve Konstantinopolis arasında bir bağlantı noktası olan Nikomedia önemini göreceli olarak da olsa korumuş ve bu dönemde kent duvarları ve kuleleri onarılmıştır.

II. Tarihi İzmit Depremleri

İzmit kenti tarih boyunca depremlerle yıkılıp yeniden kurulan bir kent görünümü vermektedir. Tarihi kaynaklardan derlenen İzmit ve civarında olup kenti etkileyen bir çok deprem konunun en kapsamlı yayınlarından olan Guidoboni'nin çalışmasında ele alınmıştır ve bu depremlerin en iyi bilinenlerinden ilki M.S. 24 Kasım 29 yılına tarihlenmektedir.

Arkeoloji bilimine yardımcı en önemli bilim dallarından biri olan Epigrafi bilimi çalışmalarını incelediğimiz zaman, depremler ve depremlerde ölümle ilgili çok fazla veriye sahip olmadıklarını görüyoruz.

Deprem esnasında ölümden bahseden çok az yazıt var. Karadeniz kıyısında (Gazacene'de) bulunan bir kitabe, Amasya'da 238 yılına tarihlenen bir depremde 7 yaşında ölen bir çocuğa ait olduğunu gösteren örnek bir yazıttır.

1918 lerde ülkemiz dışına taşınmış olsa da Nikomedia'dan ele geçmiş ve şu anda Paris-Louvre müzesinde bulunan bir mezar steli arkeolojik açıdan tarihi İzmit depremlerine en önemli kanıttır. Bizim için önemli olan bu stelin üzerinde iki erkek çocuğu kucaklıyan bir yetişkin erkek betimlemesinden çok, stelin üzerinde ki yazıtta yer alan eski Yunanca 'sismos' kelimesidir. Çünkü Yunanca 'sismos' kelimesi bilindiği gibi bizim bildiğimiz 'depremi' tanımlamakta ve 'sismoloji'-deprem bilimi de adını bu kelimeden almaktadır.

Bu mezar stelinin üzerindeki yazıt şu ifadeleri taşımaktadır. 'Diogenes'in oğlu Thrason bu mezar taşını (steli) iki oğlu, 5 yaşında ki Dexiphanes ve 4 yaşında ki Thrason ve onları yetiştiren 25 yaşındaki Hermes için diktirdi. Depremin neden olduğu yıkıntılar arasında onları burda olduğu gibi kucaklıyordu'.

Bu stelin yazıtında yer alan harflerin karakteristik özellikleri, Hadrian dönemine işaret etmektedir. Zaten antik kaynaklar doğrultusunda modern kaynaklar da İzmit ve çevresinde M.S. 120/128 yıllarında bir deprem olduğunu doğrulamaktadır. Dolayısıyla elimizdeki tek arkeolojik kanıt olan bu mezar steli de, M.S. 120/128 depreminin, yani Hadrian döneminin İzmit'teki en travmatik olayının bir belgesidir. Stelden elde edilen veriler ışığında antik Nikomedia veya günümüzün İzmit kentine dair en eski deprem kayıtlarından birisiyle karşılaşmaktayız. M.S. 2. yüzyıl başlarında meydana gelmiş olan söz konusu doğal afetin mezar steline yansıyan izleri; kent ve insan yaşamında depremin yarattığı derin etkilerin en güzel betimlemelerinden birisini oluşturmaktadır.

İzmit'in deprem tarihinde ilerledikçe oldukça çarpıcı manzaralarla karşılaşmaktayız. M.S. 69, 120/128 depremlerinin haricinde, M.S. 269'daki İzmit ve Gebze'ye zarar veren depremin etkileri, M.S. 272'de ordusuyla kentten geçen İmparator Aurelian tarafından da gözlemlenmiştir.

24 Ağustos 358'deki depremin ardından, 2 Aralık 362'deki deprem kenti yerle bir eder. Körfez merkezli deprem 26 Ocak 446'da kenti vurur, 25 Eylül 478'teki deprem Helenopolis (Karamürsel) ve Nikomedia (İzmit)'de büyük can kaybı ve tümden yıkımlara yol açar.

Altıncı yüzyılda İmparator Justinyan zamanında bölgede sivil ve askeri mimaride iyileştirmeler görülse de, 16 Ağustos 554'te İzmit'i yıkan bir deprem daha olur. Hatta daha sonra Konstantinople-İstanbul Gebze (Dacibyza) hattında sürdürülen haberleşme rotası Marmara denizi üstünden Karamürsel-İznik şeklinde gerçekleştirilmeye başlanır.

Ortaçağın başlarında depremler kentin yakasını bırakmaz. 26 Ekim 740'da Nikomedia (İzmit), Praenetos (Karamürsel) ve Nikea (İznik)'i kapsayan büyük bir deprem 25 Ekim 989'de Marmara denizinin doğusundaki deprem Nikomedia (İzmit)'te büyük zarara yol açar. 23 Eylül 1064'te İstanbul ve İzmit'teki deprem de büyük yıkım ve zarar verir. 1 Ekim 1567'de Sapanca merkezli bir deprem İstanbul ve İzmit arasındaki bir alanı etkilerken 25 Mayıs 1672'deki deprem İzmit'te zarara neden olur. 25 Mayıs 1719'da Marmara denizinin doğusunu kapsayan büyük bir deprem olur ve Yalova, Pazarköy, Karamürsel, Kazıklı, İzmit ve Sapanca'yı yıkar. 2 Eylül 1754 tarihli deprem İzmit Körfez merkezlidir ve tüm köyler yok olur, 2000 ölü vardır. 19 Nisan 1878'deki deprem İzmit'e zarar verirken, 10 Temmuz 1894'teki İzmit Körfezi merkezli depremde, İstanbu-Adapazarı arasında büyük yıkım olur. En çok etkilenen yerler Heybeliada, Yalova ve Sapanca bölgelerinde kayıp çok büyük olur.

Özellikle bu depremlerden 4. ve 6. yüzyıllar arasında, M.S. 358 ve 362'de olan depremlerde Nikomedia kentininin yıkımı dönemin tarihçi, düşünür ve yazarları tarafından tasvir edilmiştir. 4.yüzyılda kente yerleşen tarihçi Ammianus Marcellinus M.S. 358'deki depremi şöyle aktarır: "Anadolu, Makedonya ve Karadeniz'de bir çok kentleri ve dağları, aynı anda artçı şoklarla gelen korkunç bir deprem şiddetle sarstı. Bu bir çok benzer örneği bilinen ve beklenen Bithynia'nın metropolisi Nikomedia'nın yıkılması felaketiydi. Bu yıkım şansızlığının doğru ve öz bir tasvirini yapacağım. 24 Ağustos günü şafak sökerken korkunç bir deprem, sözcüğün tam anlamıyla kenti ve banliyölerini yerle bir etti. Evler yamaca kurulu olduğundan, tepeden aşağı birbiri üstüne dinmek bilmeyen yankılanan gürültülerle yıkıldılar. Aynı zamanda yamaçlar eşlerini, çocuklarını ve akrabalarını arayanların her çeşit çığlık ve ağlamalarıyla yankılanıyordu. Nihayet, iki saat sonra, belki de üç saat, karanlık dağıldı ve hava aydınlanarak felaketin çıplaklığını gözler önüne serdi. Kütlesel hacimlerdeki yıkımın altında kalanlar yitip gittiler. Bazıları boyunlarına kadar yığıntının içine gömülü kalmışlardı, eğer ki birileri yardım edebilseydi sağ kalabileceklerdi, maalesef yardım beklerken öldüler. Kimileri ahşap kalasların ucunda asılı öldüler ve kuruyana kadar orada kaldılar. Bir çoğu anında ölmüştü, ve hemen deprem öncesinde bir çok insanın bulunduğu yerlerde artık ceset yığınları vardı. Kimileri yaralanmadan çöken evlerin çatılarında kapalı kalmışlar açlık ve sussuzluktan ölmüşlerdi. Bunlardan biri İmparator Konstantin'in eşi Kraliçe Eusebia onuruna kısa zaman önce kurduğu ve *Pietas* olarak adlandırdığı bölgenin vali yardımcısı Aristaenetus'tu. Diğerleri, felaketin aniliğinde gafil yakalanmış olanlar, hala yıkıntıların altında yatıyorlardı; bazılarının kafatasları kırılmış, kolları bacakları kopmuş yaşam ve ölüm arasında can çekişiyorlar ve diğerleri gibi yardım bekliyorlardı. Ne var ki, güçlü yardım taleplerine karşın terkedilmişlerdi. Eğer ki, 5 gün ve 5 gece süren ve bütün kenti yakıp yok eden yangın ani bir biçimde çıkmamış olsaydı tapınakların, evlerin ve nüfusun büyük çoğunluğu kurtarılabilinirdi."

Aynı depremde Arsacius'un başına gelenleri kilise tarihçisi Sozomen anlatır. "Arsacius'un felaketi tahmin ettiği söylenmektedir. Arsacius Persli bir askerdir, imparatorun aslanlarının bakıcılığını yapardı; ama Licinius zamanında tövbe etti ve orduyu bıraktı. Sonra Nikomedia kalesine gitti, ve orada surlar içinde monastik bir düşünür olarak yaşadı. Burada ona bir vahiy geldi, kenti hemen terketmesi böylelikle bir olmak üzere olan bir felaketten kurtulacağını söylüyordu. Hemen, tüm ciddiyeti ile kiliseye koştu ve papazların gelmekte olan felaketi önlemek için tanrıya dua etmelerini istedi. Ne var ki, kendisine inanılmadığı gibi alaya alınmıştı ve gelmekte olan acıları haber vermiş olmakla kalmış kulesine dönerek yere diz çöküp dua etmeye başlamıştı. İşte tam da bu anda deprem oldu ve bir çokları yok oldu. Yalnızca uzaklarda olanlar kurtulmuştu. Ve gelişmiş bir kentde olduğu gibi her evin mangallarında, hamamların ocaklarında ve ateşi mesleklerinde kullananların fırınlarında ateş vardı. Ve evlerin ahşap hatılları çöktüğünde uçlarını alevler sarmıştı bile, ve elbette ahşap kuruydu ve bir çoğu da yağlıydı. İşte bu alevlerin çabuk parlamasına neden oldu ve bu yangını besledi. Alevler her yanı sarmış, etrafdaki her türlü malzemeye sıçramıştı. Adeta bütün kenti bir tek kütlesel yangın sarmıştı. Evlere girmek mümkün olmadığından depremden sağ kalanlar kaleye doğru davranmışlardı. Arsacius, yere diz çökmüş duaya başladığı pozisyonda ölü bulunmuştu hiç sarsılmamış kulesinde."

M.S. 4. yüzyılda Nikomedia'da retorik öğretmenliği yapmış Libanius, bir başka deprem esnasında Antakya'da bulunmaktadır. Olayları duyunca büyük üzüntüye kapılır ve bir konuşma yapar. Önce, Nikomedia'nın nefes kesen güzelliğini anlatır. Deprem hakkında duyduklarını paylaşır kendisini dinleyenlerle: gündüz, öğlen vakti olan depremde insanlarin tiyatroda toplu halde gösteri izlerken, halkın kiliselerde, esnafın atölyelerinde öldüğünü ve denizin taşıp karayı dalgaların bastığını anlatır.

III. Depremlerin (Doğal Afetlerin) Antik Kentler Üzerine Etkisi

Günümüze özgü bir doğal afet olmadığı, verilen örneklerle ortaya konmaya çalışılan deprem olgusuna çeşitli antik kentlerden örnekler bulmak mümkündür. Geçmişte bir çok kentin depremlerle yıkılıp yok olduklarını biliyoruz. Hatta bir grup bilim insanı; tarihin önemli dönemlerine depremlerin damgasını vurduğunu, geniş bir coğfrayada bir dizi kentlerin yok olması ve uygarlıkların bitip yenilerinin başlamasına depremlerin neden olduğunu savlamaktadırlar. Antik Pompei, Megiddo, Thera, Helike kentleri ve Girit adasında yok olan Minos uygarlığı gibi.

Girit Adası, Mısır (İskenderiye), Libya (Kyreneica), Batı Kıbrıs gibi çok geniş bir coğrafyayı etkilediği tahmin edilen böyle bir deprem ve ardından oluşan tsunaminye dair, başta arkeolojik ve antik kaynaklar açısından önemli kanıtlar bulunmaktadır. Magnetüd olarak 8'den büyük ve Girit Adası'nın batısında 9 metrelik deniz seviyesi yükselmelerine neden olan bu doğal afetler zinciri, daha sonraki yüzyıllarda da devam etmiş ve otoritelerin M.S. 4. ile 6. yüzyıllar arasındaki periyodu Doğu Akdeniz'in olağanüstü sismik aktiviteler dönemi şeklinde nitelemelerine neden olmuştur.

Dünyadaki belirli örneklerin yanı sıra, özellikle yaşadığımız coğrafya olarak Anadolu'da da depremle yıkılan ya da zarar gören antik kentler sayısızdır. Anadolu'nun güneybatısında, Datça Yarımadası'nın ucunda bulunan Knidos antik kentinde yapılan arkeolojik ve jeolojik çalışmalar sonucunda iki büyük sismik aktivitenin yaşandığı tespit edilmiştir. Yüzey kırıklarıyla da ispatlanabilmiş olan jeolojik ve arkeosismolojik çalışmalarda; sit alanında yer alan önemli yapıların etkilendiği saptanmıştır. Bunların başında yer alan dairesel planlı Aphrodite ve Demeter Tapınağı'nda depremin yarattığı tahribat açık bir şekilde gözlenebilmekte ve tarihinin M.Ö. 2. yüzyıl olduğu ileri sürülmektedir. İkinci büyük sismik afet ise Roma ve Erken Bizans dönemlerine tarihlenirken, depremin neden olduğu ve gözlemlenen

başlıca hasarların Hellenistik tarihli stoada, Demeter kutsal alanının geç dönem duvarlarında ve Aphrodite tapınağında gerçekleştiği tespit edilmiştir. Antik kaynaklar tarafında da vurgulandığı belirtilen bu son doğa olayının M.S. 459 yılında meydana geldiği belirtilmektedir.

Knidos'tan pek fazla uzak olmayan bir diğer antik kent olan Kibyra'da da M.S. 417'tarihlenen bir depremin yaşandığı bilimsel olarak ortaya konmuştur. Kuzeydoğu-Güneybatı yönlü gelişim gösteren ve Burdur-Fethiye fay hattının bir parçası olan bu depremin Kibyra'yı vurması hem arkeolojik ve hem de jeolojik olarak tespit edilmiştir. Kentte söz konusu olan hasar özellikle stadiumda oldukça açık bir şekilde tespit edilmiştir. Buna göre yapının kuzey bitimi tamamen yıkılırken, kuzey girişteki sütunların domino taşı biçiminde düştükleri, oditoryumun güneybatısındaki mermer oturma yerlerinin kırıldığı ve birbiri üzerinde bindiği, bazı taş blokların kırılırken bazılarında çatlaklar oluştuğu gözlenmektedir. Otoritelerin antik kentte bulguladığı hasarlar iki farklı şekilde ortaya çıkmıştır. Bunlar sismik sallantıya bağlı olan hasarlar ve yüzey kırığına bağlı olarak oluşan kırılmalardır. Sallantıların verdiği zararlar daha çok blok köşelerinin kırılmasında, yıkılan duvar ve sütunlar ile eğilen veya devrilmiş olan mimari parçalarda görülmektedir. Yüzey kırığının neden olduğu hasarlara örnek olarak ise stadyumun güney girişindeki oturma sıralarının kesilmiş ve birbirine göre yer değiştirmiş olduğu gösterilmektedir.

Konstantinopol ve Nikomedia açısından eldeki verilerimiz her ne kadar sadece antik kaynak bazında kalmakta ise de, yörede yapılacak arkeolojik ve bununla paralel jeolojik ve jeofiziksel çalışmaların bahsedilen yazınsal literatürü doğrulama olasılığı yüksek olarak gözükmektedir.

Iv. Bulguların Tespitindeki İnterdisipliner Çalışmalar

Artık günümüzde arkeoloji bilimi interdisipliner bir çalışma anlayışına sahiptir. Arkeoloji, insanoğlunun geçmişteki yaşam biçimini aydınlatabilmek için çeşitli disiplinlerle işbirliği yapmaktadır. Son yıllarda arkeolojinin giderek daha fazla işbirliği yaptığı disiplinler arasında yer bilimi ve deprembilim de yer almaktadır. Arkeosismoloji ya da arkeojeoloji çalışmaları gün geçtikce yaygınlaşmaktadır. Antik kentlerdeki arkeolojik bulgu ve gözlemler ile jeolojik bulgu ve gözlemler geçmişteki depremlerin tespitine yardımcı olabilmektedir.

Arkeosismoloji, arkeolojik alanlarda, depremin kazılarla ortaya çıkarılan antik yapılar üstündeki etkisini araştırır. Depremden zarar gören antik kentlerin kazılarında, Knidos'da olduğu gibi, yapılardaki kırılarak bölünmeler ya da sütunların düşüş biçimi ve aralıkları deprem fay hatlarının varlığına işaret edebilmektedir. Veya iskeletlerin durumu ve toprak altındaki pozisyonları aynen Pompeii ve Megido'da olduğu gibi depreme işaret edebilmekte, insanların depremden kaçarken, ya da deprem esnasında sıkışıp öldüklerinin kanıtı olmaktadır. Bu yöntemlerle depremlerin tarihlenmesi bir dereceye kadar arkeolojide kullanılan radio-karbon gibi tarihleme yöntemleriyle mümkünse de, yüzeydeki daha güvenilir fay verilerinin toplanması, bilim insanlarınca, yerkabuğu hareketlerinin tespiti için daha sağlam kanıtlar olarak kabul edilmektedir.

Antik Nikomedia kentinde İzmit Müzesi'nin bugüne değin yaptığı arkeolojik gözlem ve çalışmalar değerlendirilerek, yeni kazılarla yapılacak yeni gözlemler Kuzey Anadolu Fay hattındaki antik depremlere de ışık tutabilecektir.

V. İzmit Arkeolojisi

Günümüze kadar yapılan arkeolojik kazılar aracılığıyla aydınlatılmaya çalışılan Nikomedia tarihinde, İzmit Müzesi'nin özverili ekibinin önemli katkıları mevcuttur. Gerek yapılan kazılar ve gerekse yüzey araştırmalarının ortaya koyduğu üzere söz konusu arkeolojik potansiyel oldukça yüksektir. Ancak kentin modern yerleşme altında kalması ve halen gelişmekte olan sanayileşme faaliyetleri nedeniyle bu potansiyelin bilimsel olarak ortaya konması, her geçen gün zorlaşmaktadır. Tüm bunlara ilave olarak kaçak kazıların antik Nikomedia üzerinde yaptığı tahribat da göz önünde bulundurulursa, kentin tarihi dokusunun ve kayda değer geçmişinin ayağa kaldırılmasında acil adımların atılması gerekmektedir.

Bu konuda Gültepe mevkiinde 1992 ve 1993 yılında yapılan nekropol kazıları, 1994 yılında gerçekleştirilen Üçtepeler Köyü tümülüs kurtarma kazısı, İzmit'in antik su yolları ve Eskihisar Kalesi çalışmaları, başlıca arkeolojik araştırmalar şeklinde sıralanabilir. Benzeri çalışmaların yanında özellikle daha önceki dönemleri kapsayan süreçlerde de farklı otoriteler tarafından araştırmalar yapıldığı bilinmektedir. Bu konuda İzmit-Bekirdere bölgesinde ortaya çıkarılan bir bazilika, Roma devrine tarihlenen bir portre ve Arkaik dönemden bir kouros başı ile ilgili çalışmalar önemlidir.

SONUÇ

Antik Nikomedia kenti bugünkü modern İzmit şehrinin yükselen beton binaları arasında kaybolmuş gibi görünse de, bünyesinde barındırdığı medeniyetler tarihi bütün dünyanın gözünün birçok yönden İzmit'in üzerinde olduğunu göstermeye yatmektedir. Bu anlamda Kocaeli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi bünyesinde kurulan Arkeoloji

Bölümü antik Nikomedia-modern İzmit'in tarihini ortaya çıkartma, aydınlatma ve bilimsel temellere dayanan verilerle bütün dünyaya tanıtma misyonunu üstlenmiş durumdadır.

Tarih boyunca depremlerle yıkılan ve yeniden yapılan İzmit (Nikomedia) şehrinde Arkeoloji bilimi; diğer bilimlerle disiplinlerarası çalışmalar yaparak; sadece şehrin depremlerle yıkılan yönünü değil, tüm bilim dünyasının ve İzmit kentinin tarihsel geçmişine de ışık tutacaktır.

KAYNAKLAR

Birincil Kaynaklar

1. HERODOT, 1991. *Herodot Tarihi*, çev.: M. Ökmen, Remzi Kitabevi İstanbul, VII 75;
2. LIBANIUS., 1963. *Orationes – OPERA* ed. R. Foerster. Hildesheim.
3. MALALAS., 1986. *The chronicle of John Malalas* çev. E. Jeffreys, ve diğerleri. Melbourne.
4. MARCELLINUS, AMMIANUS., 1935. *Ammianus Marcellinus* çev.J. Rolfe. Londra.
5. PLINY (Yaşlı)., 1980. *Naturalis Historia* çev. H. Rackham. Londra.
6. PLINY (Genç)., 1969. *Letters and Panegyricus* çev. B. Radice. Cambridge, MA.
7. PROCOPIUS., 1967. *History of the wars, Secret history, and Buildings* ed. A. Cameron. New York.
8. SOZOMEN., 1890. *Eclessiae Historia* çev. C.D. Hartranft *Nicene and Post-Nicene Fathers*. New York.
9. STRABO., 1917. *The geography of Strabo*, eds. H. L. Jones, J. R. S. Sterrett. London.

Seçme Kaynaklar

1. AKSOY, T., 2000. İzmit Su Yolları, İzmit.
2. AKYÜZ, S., E. ALTUNEL, 2001. "Geological and Archaeological Evidence for Post-Roman Earthquake Surface Faulting at Cibyra, SW Turkey", J. Geodinamica 14, 95-101.
3. ALTUNEL, E., I.S. STEWARD; A. BARKA; L. PICCARDI, 2003. "Earthquake Faulting at Ancient Cnidus, SW Turkey", Turkish Journal of Earth Science, vol. 12, 137-151.
4. AVCI, H., İ. ÖZBAY, 1995. "Eskihisar Kalesi 1994 Yılı Kazı Çalışmaları", VI. Müze Kurtarma Kazıları Semineri, 415-449.
5. BAYBURTLUOĞLU, C., 1967. "İzmit'te Bulunmuş Olan Arkaik Kouros Başı", Belleten XXI/123 , 331-334.
6. DEMİR, Z., 1992. "Kınalı-Sakarya Otoyolu 88. Km İzmit Nekropolü Kurtarma Kazısı" III. Müze Kurtarma Kazıları Semineri, 229-249.
7. DEMİR, Z., 1993. "Kınalı-Sakarya Otoyolu 88. Km İzmit Kesimi Gültepe Park Alanı Nekropolü 1992 Yılı Kurtarma Kazısı" IV. Müze Kurtarma Kazıları Semineri, 357-375.
8. DUYURAN, R., 1951. "İzmit ve Silivride Yapılan Arkeolojik Araştırmalar", Belleten XV/58, 213-218.
9. ERGİN, K., U, GÜÇLÜ., Z, UZ., 1967. Türkiye ve Civarının Deprem Kataloğu: M.S. 11 Yılından 1964 Sonuna Kadar, İTÜ Maden Fakültesi İstanbul.
10. FOSS, C., 1996. Survey of Medieval Castles of Anatolia. II, Nikomedia, London.
11. GUIDOBONI, E., COMASTRI, A., TRAIANA, G., 1994. Catalogue of Ancient Earthquakes in the Mediterranean up to the 10th Century Istituto Nazionale di Geofisica. Roma.
12. MAGIE, D., 1932. Historia Augustae- Carus, 12-24, ed. London.
13. MAREK, C., 2003. Pontus et Bithynia, Mainz am Rhein.
14. ROBERT, L., (1978). "Documents d' Asie Mineure" Bulletin de Correspondence Hellenique 102, 395-408.
15. SEVİN, V., 2001. Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası T.T.K., Ankara.
16. STIROS, S. C., 2001. "The AD 365 Crete Earthquake and Possible Seismic Clustering During the Fourth to Sixth Centuries AD in the Eastern Mediterranean", Journal of Structural Geology 23, 545-562.
17. TUNAY, M. İ., 1971. "İzmit Müzesi Roma Devri Portreleri", Belleten XXXV/137, 39-44.
18. TURGUT, M., T. AKSOY, 1995. "Kocaeli İli, Üçtepeler Köyü, Büyük Tümülüs Kurtarma Kazısı", VI. Müze Kurtarma Kazıları Semineri , 399-449.
19. ÜNAL, A., 1977. "M.Ö. II. Binyıl Anadolu'sunda Doğal Afetler", Belleten XLI/163, 423-446.